

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университет

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

Гуманитарлық сериясы
1997 жылдан бастап шығады

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

Гуманитарная серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3439

№ 1 (2021)

Павлодар

**НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета**

Гуманитарная серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

KZ46VP400029271

выдано

Министерством информации и общественного развития
Республики Казахстан

Тематическая направленность
публикация материалов в области истории,
правоведения и общественных наук

Подписной индекс – 76131

<https://doi.org/10.48081/PIOJ2208>

Бас редакторы – главный редактор

Бегимтаев А. И.

к.полит.н.

Заместитель главного редактора

Шамшудинова Г. Т., *доктор PhD,*

ассоц. профессор

Ответственный секретарь

Турлыбекова А. М., *к.и.н., ассоц. профессор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Акишев А. А.,	<i>д.полит.н., профессор;</i>
Алтыбасарова М. А.,	<i>к.полит.н., доцент;</i>
Ветренко И. А.,	<i>д.полит.н., профессор (Россия);</i>
Шашкова Я. Ю.,	<i>д.полит.н., профессор (Россия)</i>
Дронзина Т. А.,	<i>д.полит.н., профессор (София, Болгария)</i>
Абдикакимов М. Т.,	<i>доктор PhD</i>
Ермаханова С. А.,	<i>к.социол.н.;</i>
Сағиқызы А.,	<i>д.филол.н., профессор;</i>
Кожамжарова М. Ж.,	<i>к.филол.н.;</i>
Ахметова Г. Г.,	<i>к.филол.н., профессор;</i>
Уызбаева А. А.,	<i>доктор PhD;</i>
Аубакирова С. С.,	<i>доктор PhD</i>
Альмуханов С. Х.,	<i>к.филол.н., профессор;</i>
Кадыралиева А. М.,	<i>доктор PhD;</i>
Манасова М. М.,	<i>доктор PhD;</i>
Ахмеджанова Г. Б.,	<i>д.ю.н., профессор;</i>
Олжабаев Б. Х.,	<i>к.ю.н., ассоц. профессор;</i>
Ишеков К. А.,	<i>д.ю.н., профессор (Россия);</i>
Таштемханова Р. М.,	<i>д.и.н., профессор;</i>
Азербайев А. Д.,	<i>доктор PhD;</i>
Шокубаева З. Ж.	<i>(тех. редактор).</i>

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/ATNM3456>

Д. Зүлкәпіл*

әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

ШЕТЕЛДІК ДАҒДАРЫСТЫҚ ОРТАЛЫҚТАРДАҒЫ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ ҚҰРБАНДАРЫМЕН ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС ТӘЖІРИБЕЛЕРІ

Қазіргі кезде зорлық-зомбылыққа ұшыраған құрбандарға психологиялық, педагогикалық, құқықтық көмек көрсету мақсатында әйелдерге арналған әлеуметтік оңалту және бейімдеу орталықтары, яғни дағдарыстық орталықтар үздіксіз жұмыстар жасап келеді. Зорлық-зомбылық әрдайым адамзат қауымдастығының бір бөлігі болып келген және оның әр түрлі көріністері әлемнің барлық бұрыштарында көрінеді. Жыл сайын жер бетіндегі 1,6 миллионнан астам адам өздерінің өмірі мен денсаулығына шабуылдың нәтижесінде, сондай-ақ, адамның жеке және ұжымдық зорлық-зомбылық түрлерінің нәтижесінде қаза табады. Жалпы алғанда, зорлық-зомбылық 15-тен 44 жасқа дейінгі адамдар арасында әлемдегі өлім-жітімнің басты себептерінің бірі болып табылады. Бұл мақалада қазіргі кездегі зорлық-зомбылық көрген құрбандарға ең жақсы көмекті көрсетуде дағдарыстық орталықтардың рөлі қызметі талданады. Мақалада зорлық-зомбылық мәселесіне байланысты көптеген шетелдік дағдарыс орталықтарының тәжірибесіне талдау жасалды. Әлемнің әрбір елінде зорлық-зомбылық көрген әйелдер мен балаларға көмек көрсетудің түрлері қарастырылды. Еуропа елдеріндегі зорлық-зомбылықты шешудің негізгі жолдары қарастырылып баға берілді. Сонымен қатар мақалада әлем елдерінің үздік тәжірибелерін елімізде қолданудың қажеттілігі де қарастырылды.

Кілтті сөздер: Дағдарыс, зорлық-зомбылық, дағдарыс орталығы, тұрмыстық зорлық.

Кіріспе

Қазіргі таңдағы қоғамдағы өткір де өзекті мәселелердің бірі ол зорлық-зомбылыққа ұшырау мәселесі болып отыр. Өйткені қазіргі уақытта отбасындағы зорлық-зомбылық мәселесі күннен-күнге әлеуметтік сала ғылымдарының ғана емес, сонымен қоса қоғамның да назарына ілініп отыр. Әлеуметтану, денсаулық сақтау, криминалистика, құқықтану, баспасөз ұйымдарының деректеріне сүйенетін болсақ Қазақстандағы отбасылардың едәуір бөлігінде зорлық-зомбылық күнделікті, үйреншікті, ұрпақтан-ұрпаққа берілетін өмір салтына айналып бара жатыр. Дағдарыстық орталық – бұл әйелдер мен балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың барлық түрлерімен, атап айтсақ, психологиялық, денесіне зақым келтіру, жыныстық, эмоционалдық, экономикалық сипаттағы зомбылықтың барлық мәселелерін шешумен айналысатын орталық. Орталыққа келіп, көмек сұраған кез келгені тегін кеңес ала алады.

Әлемнің әрбір елінде әйелдер мен балалар зорлық-зомбылыққа ұшырайды, бірақ бәрі де қажетті көмек пен қолдау ала алмайды. БҰҰ Бас хатшысы Антонио Гутеррештің мәлімдеуінше, әлемдік әйелдердің шамамен 30% -ы, әсіресе ең кедей және ең осал топтар, физикалық немесе жыныстық түрде зорлық-зомбылыққа ұшырайды екен. Бұл көбінесе осы саладағы, әлеуметтік қорғау қызметтеріндегі ел заңнамасының жеткіліксіз дамуына байланысты [1]. Сондықтан осы мәселедегі «дамушы» елдер «дамыған» елдердің дағдарыстық орталықтарындағы зорлық-зомбылық құрбандарымен әлеуметтік жұмыс жүргізу тәжірибесіне сүйенуі керек. Олардың арасында Еуропа (Германия, Швеция, Франция, Ұлыбритания және т.б.), Израиль, АҚШ, Канада, Оңтүстік Корея және басқалары бар.

Еуропа елдерінің көпшілігі зорлық-зомбылықтан қорғау үшін халықаралық құқықтық құжаттарға сүйенеді. Олардың бірі – Стамбул конвенциясы деп аталатын «Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық пен тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу және оған қарсы күрес туралы» Еуропа Кеңесінің № 210 конвенциясы. Бұл актінің мәні осы Конвенцияда қабылданған стандарттарды толықтырады және кеңейтеді. Оны 20-дан астам ел ратификациялады, олардың біреуі Германия Федеративтік Республикасы. (ГФР).

Зерттеудің әдіс-тәсілдері

Әлем елдеріндегі дағдарыстық орталықтарындағы зорлық-зомбылық құрбандарымен әлеуметтік жұмыс әдістері мен технологияларына кешенді талдау жасау. Шетелдік дағдарыстық орталықтардағы зорлық-зомбылық құрбандарымен әлеуметтік жұмыс тәжірибелерін зерттеу. Германияда, елдегі әйелдердің 25 %-нан астамы тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбаны болған. Сондықтан, осы елде бұл мәселеге үлкен көңіл бөледі. Оны шешудің

негізгі алдын-алу жұмыстары отбасы істері жөніндегі министрлігінде қарастырылған (Bundes ministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend). 2001 жылғы 11 қаңтардағы «Зорлық-зомбылық пен қуғын-сүргінді құқықтық-азаматтық қорғау туралы» (Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen) Федералдық заңында мемлекет некені және отбасын қорғау қағидатын қарастырады, сондықтан тұрмыстық зорлық-зомбылық жеке жұмыс емес және әлеуметтік қауіпті акт ретінде қарастырылады. Біріккен Ұлттар Ұйымының ұсынымдарына сәйкес, Германия Федеративтік Республикасында мемлекеттің субсидиялайтын көмек желілері, дағдарыстық орталықтар және баспаналар құрылды.

Зерттеудің барысы мен нәтижелері

Германия Федеративтік Республикасының айрықша ерекшелігі тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайында құқық қорғау органдарының қызметі болып табылады. Полицияның өкілеттіктері отбасылық саладағы бұзушылықтарды алдын-алуға және жоюға мүмкіндік береді. Олар мына принципті басшылыққа алады: «зорлық көрсетуші пәтерден кетуі керек, ал жәбірленуші қалады». Полиция іс-әрекеттері біржолғы қорғаныс актісі емес, керісінше, олар басқа қорғаныс ұйымдарымен және сотпен бірге жәбірленушіні ұзақ мерзімді қорғауға бағытталған. Қауіп-қатерге душар болған адамның пәтерінен (үйінен) шығудан басқа, полиция бұл адамға пәтерге (үйге), белгілі бір жерлерге баруға тыйым салуы мүмкін; қауіп тудыратын адамға қарым-қатынасқа түсуге тыйым салынады. Айта кету керек, бұл әрекеттер уақытша болып табылады, бірақ олардың дереу сипаты одан да ауыр зардаптарға жол бермейді. Жәбірленуші азаматтық іс жүргізуде қорғау мүмкіндіктері туралы хабардар етіледі. Егер нақты қауіп бар болса, әйелдің әйелдерді қорғау үйіне уақытша көшуіне болады (Frauenhaus) [2, 132–134 б.].

Германияда зорлық-зомбылыққа ұшыраған әйелдерге арналған «әйелдер үйлері» (Frauenhäuser), жүздеген кеңес беру орталықтары, тәулік бойы психологиялық көмек және тағы басқалары бар 360-тан астам дағдарыс орталығы бар екенін атап өткен жөн. Балаларға, отбасылық зорлық-зомбылық құрбандарына көмек көрсетудің бір ресурсы – Kinderschutz Ambulanz дағдарыстық орталығы. Орталық Дюссельдорф қаласындағы мемлекеттік емес (эвангелиялық) қалалық клиниканың құрылымында бар және қаланың әлеуметтік қызметтерінің сұранысы бойынша диагностикалық және емдік тапсырмаларды орындайды, сондай-ақ балаларға қатысты зорлық-зомбылық жағдайында отбасылар, көршілер, туыстарына және басқа да шағымдарға жауап береді [3, 2–10 б.].

Швецияда халықты әлеуметтік қорғауды ұйымдастырудың барлық жүйесіндегі айрықша ерекшеліктердің бірі – оның өміріндегі қақтығыстық дағдарыстық жағдайына назар аудару. Сонымен қатар, адамдардың өмірінің барлық салалары – жемісті жақын қарым-қатынастан және олардың өмірінің барлық сатыларынан бастап, нәрестелік шақтан кәрілікке дейінгі кезеңнен тұрады. Адамның қауіпсіздігінің бұл ерекшелігі, бір жағынан, арнайы мекемелер тарапынан қамтамасыз етілсе, екінші жағынан, бұл мәселеге қарапайым «қалыпты» әлеуметтік қорғау мекемелерінде жоғары назар аударылады.

Ең алдымен, әрине, дағдарыс жағдайында адамдарға нақты және кәсіби түрде көмек көрсететін институттар бұл тұрғыдан жақсы көрінеді. Оның бірі ретінде, Гетебордағы әйелдер дағдарыстық орталығын қарастырайық. Ол 13 адамнан тұратын қызметкерлер қызмет көрсететін бірнеше пәтерлер мен қосалқы үй-жайлар тұрғын үй кешенін ұсынады. Мұнда тәулік бойы «сенім телефоны» жұмыс істейді.

Бірінші, бұл орталықтың салыстырмалы оқшаулануы, жартылай жасырын болуы, үй-жайға еркін кірудің жоқтығы назар аудартады. Әйелдердің дағдарыс орталығының басшысы Аннет Олефсонның айтуынша, бұл орталық жұмысының міндетті шарты болып табылатын – әйелдің өзін қауіпсіз сезінуі.

Орталық қабырғасында жұбайымен, жәбір көрсетуші серіктесімен байланысқа жол берілмейді. Кездесу белгілі бір уақыттан кейін ғана осы мекеменің сыртында болуы мүмкін, ол сонымен бірге, өз пациенттерін қосымша психиатриялық жаракаттардан қорғайды.

Келуші-пациенттер мұнда төрт айға дейін тұра алады. Осы кезеңде қызметкерлер (психологтар, социологтар, заңгер, экономика және әлеуметтік қызметкерлер) олардың стресстік жағдайын жеңілдетеді, өзінің күйеуімен, туыстарымен немесе достарымен қарым-қатынасындағы дағдарыстың себептері мен сипатын объективті бағалауға мәжбүрлейді, өзінің өмірі мен келешегі туралы ойлап, жағдайдан ең жақсы жолды таңдауға көмектеседі.

Орталықта орналаса отырып, әйелдер жұмысын жалғастыра алады. Оларға өмірін ұйымдастыруға қызметкерлер мен пациенттер көмектеседі. Сонымен қатар, әйелдер дағдарыстық орталығының қызмет түрлерінің консультативтік формалары, сондай-ақ оның жұмысын ұйымдастырудың күндізгі нұсқасы бар. Мұнда көмекке келген адам тек білікті консультациялар ғана емес, сонымен қатар, қандай да бір күндізгі уақытта (бірнеше күн) мұнда қалуға, демалып, стресстік жағдайдан шығуы мүмкін, ол әрине, әлеуметтік жоспарда адамдар арасындағы қарым-қатынаста шиеленісті азайтады, олардың өмірлік әлеуетін арттырады, әлеуметтік байланыстарды қалыпқа

келтіреді. Жалпы, орталық осы бағдарлама арқылы көптеген құрбандардың тез оналуына мүмкіндік беріп отыр [4, 239–242 б.].

Ұлыбританияда сексуалдық шабуылдан зардап шеккендерге арналған сексуалдық шабуылдан зардап шеккендердің тікелей және ұзақ мерзімді қамқорлық пен консультацияларды алатын қауіпсіз орындары бар орталықтар жүйесі құрылған. Орталықтардың барлығы тиісті медициналық және заң қызметтері мен бөлімдерді бір шатырдың астына жинады, бұл жәбірленушіге көмек көрсету және қылмыстық тергеуге көмектеседі. Жүйе дереу көмек пен «бір реттік» қызметтерді көрсетудің оң тәжірибесі ретінде танылған Манчестердегі сексуалдық шабуылдан зардап шеккендерге арналған Әулие Мария орталығынан (St. Mary's Sexual Assault Referral Centre) қабылданады. Әулие Мария орталығы 1986 жылы ашылды және ересектерге, зорлау немесе сексуалдық шабуылдардан зардап шеккендерге кеңес беру, медициналық және соттық дәлелдемелерді жинау қызметтерін ұсыну үшін Біріккен Корольдіктің алғашқы орталығы болды. Жәбірленушілер үшін осындай орталықтардың жүйесі көптеген қызмет көрсетушілермен және қылмыстық тергеуді жүргізу қажеттілігіне байланысты стрессті төмендетеді. Оның үстіне, тәжірибе көрсеткендей, дереу көмек пен консультациялар алған құрбандар әлдеқайда тұрақты түрде қалпына келтіріліп, ұзақ уақыт бойы қамқорлыққа мұқтаждық етпейді. Құқық қорғау органдары үшін орталықтар құрбандармен кездесуге және дәлелдемелер жинауға болатын орталықтандырылған мекемелер болып табылады.

Дағдарыстық орталықта телефон арқылы көмек көрсету қызметі бар, оларда арнайы дайындықтан өткен мамандар жұмыс істейді.

Рапс дағдарыстық орталықтарының көптеген мүшелері сексуалдық зорлық-зомбылықтан зардап шеккендерге консультация немесе басқа терапевтік қызметтер ұсынады, ал кейде олардың ата-аналарына, серіктестеріне немесе басқа да жақтастарына мүмкіндіктері болса көмектесе алады. Көптеген жағдайларда дағдарыстық жағдайда зорлауға ұшырағандарға қатысты кеңес әйелдерге негізделеді және әйелдер консультанттары әйелдер үшін қауіпсіз жерде жұмыс істейді. Кейбір дағдарыс орталықтарында зорлық-зомбылыққа қарсы кеңес беру қызметтерінің жас шектеулері бар, мысалы, олар 13-тен 16 жасқа дейінгі қыздар мен әйелдерге консультациялар бере алады, ал басқалары кез-келген жастағы балалармен, сондай-ақ ересектермен жұмыс істейді.

Кейбір дағдарыс орталықтарында дене тәрбиесі, топтық жұмыс және немесе ойын ойнау сияқты терапевтік қызметтердің түрлі түрлері ұсынылады.

Ал, АҚШ-қа тоқталар болсақ, мұнда отбасындағы әйелдерге зорлық-зомбылық мәселесін тереңірек зерттеу соңғы онжылдықта дами бастады.

30 жыл бұрын отбасылық зорлық-зомбылық жасырын эпидемия түрінде болды және салыстырмалы түрде сирек мінез-құлық түрі ретінде қарастырылды. Мәселен, 1939 жылдан бастап 1969 жылға дейін «The Journal of Marriage and the Family» журналындағы басылымда «зорлық-зомбылық» сөзі бар бірде бір мақала шықпады. Зардап шеккен әйелдер туралы әдебиеттерді зерттеу, психоаналитиктердің әйеліне жасалған шабуылды сирек кездесетін құбылыс ретінде, онда олардың біреуі немесе екеуі невротикалық не психикалық ауру болғандығын сипаттайтын 4-6 ғана дәйексөздерін анықтады.

Бұл елде полиция әйелдерді тұрмыстық зорлық-зомбылықтан қорғайтын айтарлықтай маңызды орган емес. Негізгі көмек – бұл телефон желілері, олардың біреуі «Норе Фри» (Еркін Үміт). Шұғыл желі тәулік бойы көмектесуге дайын, диспетчерлер түрлі тілде сөйлейді. Қоңырауды әйелді тындауға және оған кеңес беруге дайын тәжірибелі психологтар қабылдайды. Бұл көмек көрсетудің ең кең таралған түрлерінің бірі.

Және де, Құрама Штаттарда тұрмыстық зорлық-зомбылықтан зардап шеккендерге арналған арнайы баспана желісі – «шелтер» бар. Мұнда егер отбасында қиын жағдай туындаса, әйел өз балаларымен баспана тұрып қорғана алады. Әдетте, бұл қала орталығынан алыс, мекен-жайы құпия сақталатын кішкене жайлы ғимарат. Мұнда режим бос, ал кейбір әйелдер тіпті «шелтерде» тұрғанда жұмыс істей береді. Барлығы өзін-өзі басқару принциптеріне негізделген; әйелдерге тегін тамақтану және медициналық көмек көрсетеді. «Шелтердің» орташа толықтығы 30–50 адам, ал оларда болу ұзақтығы - 2-ден 5 аптаға дейін.

Сондай-ақ, Құрама Штаттарда тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы күрес бөлімшесі бар (Office of Domestic Violence), ол агрессорды арнайы сынақ алдында жәбірленушімен бірге тұрған пәтерге (үйге) жақындауға тыйым салады. Осылайша, бөлім бірнеше мәселені бір уақытта шешеді – агрессорды, жәбірленушіні жояды, оны бірнеше рет зорлық-зомбылық әрекеттерінен қорғайды, сот талқылауының сұрақтары бойынша кеңес береді. Сонымен қатар, баспанаға бет бұрған құрбандардың ағынын азайтады, өйткені олардың көпшілігі толып қалған.

Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық әрекеттеріне қол сұғатын ерлер соттың үкімі бойынша түрмеге отырады немесе қайта тәрбиелеу бағдарламаларынан өтеді.

Калифорниядағы дағдарыстық орталықта зорлық-зомбылық құрбандарына арналған оңалту бағдарламасы (Калифорния, США) – зорлық мәселесін топтық талқылауға негізделген тәсіл. Ол АҚШ дағдарыс орталықтарында кеңінен қолданылады [6, 243 б.].

Ал, Канада – тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы күрес саясатын әзірлеу мен жүзеге асыруда танылған көшбасшы. Ол өзінің федералды және аймақтық заңдарымен, сондай-ақ жергілікті деңгейде осы зұлымдықпен күресуге бағытталған әлеуметтік бағдарламаларымен танымал. Бүгінгі таңда, отбасылық зорлық-зомбылық мәселелері денсаулық сақтау министрлігі, жылжымайтын мүлік және құрылыс министрлігі, Канадалық корольдік полициясы (RCMP), мүдде министрлігі, әйелдер жұмысы министрлігі, Ұлттық қорғаныс министрлігі, Канаданың статистика министрлігі және бірнеше жобалар мен бағдарламалар секілді көптеген мемлекеттік мекемелердің ағымдағы бағдарламаларына кіреді.

Отбасылық қарым-қатынаста зорлық-зомбылықтан зардап шеккендерге медициналық көмек көрсетуге ерекше назар аударылады. Канаданың Денсаулық сақтау министрлігі медицина мектептерімен, дәрігерлер мен медбикелер қауымдастықтарымен, отбасылық зорлық-зомбылықтан аман қалған адамдармен жұмыс істеуге қатысатын медицина қызметкерлері үшін семинарлар ұйымдастырады.

1970-жылдарға дейін Канададағы әлеуметтік қызметтер зорлық-зомбылыққа ұшыраған әйелдерге баспанамен қамтамасыз ете алмай келді. Кейде көмекті діни және қайырымдылық ұйымдары көрсетті. Тек 1970 - жылдары, зорлық-зомбылық мәселелері қоғамда кеңінен талқыланғаннан кейін ғана зорлық-зомбылық құрбандарына арналған «қауіпсіз үйлер» баспанасын құру қажет болды. Олардың біріншісі қонақ үйлерде, соның ішінде ванкувер мен Торондадағы уақытша тұру үйлері болған. Қазір олардың саны 500-ге жетті, және оған деген қажеттілік те жоғары: мысалы, 2016 жылы 85 мың әйел мен бала зорлық құрбандарына арналған канадалық дағдарыстық орталықтың баспанасынан көмек сұраған.

Дағдарыстық орталықтағы баспаналарда әйелдер мен балаларға көрсетілетін қызметтер:

- терапиялық кеңес беру;
- жеке және топтық кеңес беру;
- 24 сағаттық криистік телефон желісі;
- заңгерге және басқа ұйымдарға жүгінуге көмек.

Дағдарыстық орталық баспанасындағы көптеген паналаушыларға бір уақытта қызметкерлер мен еріктілерге арналған білім беру бағдарламаларын, құрал жинау іс-шараларын және тренингтер өткізіледі. Мұндай әрекеттер әйелдердің «әлеуметтік адвокаттар» (зорлық-зомбылықтан зардап шегетін басқа әйелдерге арналған қоғамдық қорғаушылар) болуына көмектеседі. Канададағы көптеген жергілікті жерлерде телефон кітаптарының бірінші

бетінде тұрмыстық немесе сексуалдық зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдер үшін жергілікті баспана саны басылып шығады.

Бұл қызметтерді және баспаналарды ұстауға арналған қаражатты, ең алдымен, федералды (82 %), провинциялық немесе муниципалды билік органдары жеткізеді (жылына 140 млн. АҚШ доллары). Сонымен қатар, 30 млн. АҚШ доллары үкіметтік емес көздерден келеді (қайырымдылық, лоторея, қарыздар мен гранттар, «Юнайтед Уэй» қызметі).

Канададағы дағдарыстық орталықтар – бұл өз қағидаттарына және арнамыс кодексіне сәйкес өмір сүретін өзіндік институттар. Олардың қызметі келесі қағидаттарға негізделеді:

- орталық немесе телефон арқылы алынған ақпараттың құпиялылығы;
- әлеуметтік мәртебесі мен ұлтына қарамастан, клиенттерге тең сыйластық;
- орталық қызметкерлері мен еріктілер арасындағы қарым-қатынасқа деген сенім;
- белсенді азаматтық позиция.

Көптеген орталықтар білім беру және тәрбие жұмысына қоса, заңнамалық процесте белсенді қоғамдық іс-шаралар жүргізеді. Осылайша, дағдарыс орталықтарының өкілдері заңнамада «некедегі зорлау іс-әрекеті туралы» тұжырымдамасын енгізуге қол жеткізді.

Дағдарыс орталықтарының және баспаналардың құрылуы – 1988 жылдан бері Канадада қолданыстағы отбасылық зорлық-зомбылық бағдарламасының бөлігі. Қазіргі уақытта осындай дағдарыс орталықтарда тұрмыстық зорлық-зомбылықтан зардап шеккен әйелдерді кешенді оңалтуға арналған көптеген бағдарламалар бар [7, 93 б.].

Ол, сондай-ақ, Латвиядағы басқа да көмекші ұйымдармен: полиция, ауруханалар, әлеуметтік қызметтер және басқа да ұйымдармен психологиялық көмек көрсетеді. «Дағдарыстық 7222922 телефон желісі» Латвияда аптасына жеті күн 24 сағат бойы қол жетімді көмек туралы психологиялық кеңес пен ақпарат ұсынады. Дағдарыс орталығы басқа ұйымдар үшін отбасылық зорлық-зомбылық, балаларды асыра пайдалану, стресстік және өзін-өзі қамтамасыз ету, негізгі принциптердің дағдарыстық жағдайлары, жазатайым оқиғалар және кенеттен жараланған оқиғалар, қарым-қатынас және тұлғааралық дағдылар сияқты семинарлар, «Skalbes» сонымен қатар жыныстық және тұрмыстық зорлық-зомбылықтан зардап шеккен әйелдерге арналған қолдау тобын, балалар мен жастарды қолдау топтарын, ерлерге арналған тәуелсіз қолдау тобын ұйымдастырады.

«Skalbes» дағдарыс орталығы желілік технологиялар, саясатты дамыту, лоббирлеу саласында үлкен тәжірибеге ие және мемлекеттік және жергілікті ұйымдармен табысты ынтымақтастық жасайды [8].

Ал, Таяу Шығыстағы Израильде тұрмыстық зорлық-зомбылықты алдын-алу және қорғаудың өз жүйесі бар. Әрбір полиция бөлімінде тек тұрмыстағы зорлық-зомбылық жағдайларымен айналысатын арнайы бөлімшелер бар. Израильде өзінің жеке бағдарламасы бар – агрессорды жәбірленушіден уақытша алшақтату. Оған сәйкес, агрессордың үйден шығып, жәбірленушімен жақындаспауға міндетті нұсқаулығы шығарылады. Ол бұзылған жағдайда ол түрмеге жабылуы мүмкін. Уақытша бөлу бірнеше күннен үш айға дейін жүзеге асырылады. Уақытша қашықтықтың маңызды бөлігі - сарапшылар осы агрессияның психологиялық мәселелерін түсінуге тырысуы. Психологпен тегін кеңес алу курсы қарастырылған. Израильдік сарапшылардың пікірлерінше, мәселенің өзегі қате жеке көзқараста дейді.

Израильде құрбан болғандар үшін дағдарыстық орталықтың баспанасы бар. Ол жерде әйел күнделікті өмірге қауіпсіз оралуға болатын сәтке дейін болуы мүмкін. Баспанадан шыққаннан соң, мемлекет бәрі бір әйелді бір жылға дейін қаржыландырады.

Бірақ құрбандарға арналған баспанадан басқа, агрессор-ер адамдар үшін дағдарыс орталықтары бар, оларда психологтардың күрделі жұмысы жүргізіледі. Терапия барысында топтық және жеке жұмыс жүргізіледі, ішкі проблемалар анықталады, агрессивтіліктің шынайы мәселелері зерттеледі, өзін-өзі бақылау жүргізіледі [9, 94–98 б.].

Орталықта Әлеуметтік саясат министрлігімен бірлескен жобасымен тұрмыстық зорлық-зомбылықтан зардап шеккен әйелдер үшін баспана бар. Орталық психологтарды және адвокаттарды ұсынады, өздерін тамақтандыруға қабілетсіз адамдарға коммуналдық және тамақтану ақысын төлейді. Пәтерде 8-10 адам (әйелдер мен балалар) тұра алады. Тұру мерзімі – үш ай, бірақ қажет болған жағдайда оны ұзартуға болады. Орын табу үшін анализден өтуге және құжаттарды жинауға тура келеді. Орталық сондай-ақ білім беру бағдарламаларын ұйымдастырады, ведомствоаралық өзара іс-қимылды дамытады: «профилактика субъектілері», яғни, денсаулық сақтау, білім беру, полиция, тергеу комитеті, прокуратура, әлеуметтік қорғау мамандары үшін дөңгелек үстелдер мен басқа да іс-шаралар өткізеді. Қазір ауданда «Еркектер мен әйелдер зорлық-зомбылыққа қарсы» жобасы жұмыс істейді: колледждер мен техникалық мектептердің оқушыларына профилактикалық сабақтар өткізіліп, отбасылық мәселелерді талқылауға арналған ата-аналар клубын ашуға әрекет жасап жатыр. Сонымен қатар, аудандық комиссарлармен жұмыс жүргізілуде. Олар тақырыптық кездесулер

өткізеді, зорлық-зомбылықтың алдын-алу бойынша семинарлар өткізеді, зорлық-зомбылықты болдырмауға көмектесетін әдіснамалар әзірлейді [10].

Ал, Оңтүстік Кореяда жәбірленушінің мүдделерін білдіретін бірнеше ұйымдар бар. Кореяның прокурорының кеңсесінде қылмыс құрбандарына көмек көрсету бағдарламасы бар. Полиция мен прокурорлар қылмыстық істі тергеуді бастағаннан кейін жәбірленушілерге көмек көрсету бөлімі жәбірленушінің өтініші бойынша көмек көрсете алады. Жәбірленушілерге көмек көрсету кеңсесі түрлі қызметтерді ұсынады, мысалы, кеңес беру және істің құқықтық процедуралары туралы ақпарат.

Әйелдерге арналған жедел шақыру орталығы (телефон нөмірі: 1577–1366) зорлықтың құрбандарына бірнеше көмек көрсетеді: оның ішінде кеңес беру қызметтері, тағайындалған ауруханалардан медициналық көмек, құқықтық көмек және баспаналар. Олар сондай-ақ зорлық құрбандары үшін заңгерлерді де ұсына алады.

Кореяның заңгерлік көмек корпорациясы (телефон 132) және корейлік адвокаттар қауымдастығы (02-3476-6515) бастапқы жағдайдан кейін отбасындағы зорлық-зомбылықтан немесе сексуалдық шабуылдан зардап шеккендерге тегін заң қызметтері мен консультациялар ұсынады.

Кореяда зорлық құрбандарын қорғау орталығы да (тел: 1577–1295) сондай-ақ жәбірленушінің қылмыстық әрекеттерін, соның ішінде консультациялық қызметтерді көрсету бойынша түрлі қызметтерді ұсынады; медициналық транспорт және медициналық шотты қаржылық қолдау; жәбірленушінің жеке заттарын жинауға және сақтауға жәрдемдесу; және тұру шығындарын қаржылық қолдау.

Корей ұлттық полиция агенттігі сексуалдық зорлық-зомбылықты және зорлауды, жәбірленушінің еркіне қарсы сексуалдық қарым-қатынас жасайтын кез келген физикалық, ауызша немесе психологиялық зорлық ретінде анықтайды. Бұған зорлау, қылмыстық шабуыл жасау, жыныстық тәртіпсіздік, жыныстық қудалау, балаға шабуыл жасау және некедегі шабуылдар кіреді. Физикалық дәлелдер сексуалдық зорлық-зомбылық жағдайында өте маңызды, алайда уақыт өте келе дәлелдер нашарлауы да мүмкін. Сондықтан, құрбандар сол уақиға кезіндегі киімін ауыстыруға, мүмкіндігінше, шомьлудан аулақ болуға және бірінші мүмкіндікте физикалық тексеруден өтуге тиіс. Жәбірленушілер, егер олар зорлық көрсету туралы хабарлауға сенімді болмаса да, осы қадамдарды жасауы керек. Егер жәбірленуші кейінірек шешім қабылдауға бел буса, бұл қадамдар дәлелдерді сақтайды.

Орталықтардың үш түрі бар: сексуалдық және мектептегі зорлық-зомбылық құрбандарына арналған бірыңғай қолдау орталықтары; сексуалдық зорлықтың алдын алуда балалар орталығы; зорлық-зомбылықтан қорғау үшін

әйелдер мен балалар орталықтары. Кореяның гендерлік теңдікті қамтамасыз ету министрлігі бүкіл ел бойынша отбасылық зорлық-зомбылыққа арналған 40 баспананы басқарады. Көптеген баспаналарда 10-30 орын бар. Көптеген құрбандар полиция немесе үкімет арқылы оларға жеткізіледі, сондықтан тұрмыстық зорлық-зомбылық туралы хабарлау үшін полицияға хабарласқан дұрыс. Баспаналардың орналасқан жері оларды қауіпсіз ету үшін құпия болып табылады. Кішкентай балалар, әдетте, өздерінің ата-аналарымен баспанада қалуға рұқсат етіледі, бірақ ересек жастағы балаларды, әсіресе ер адамдарды, басқа балалар мекемелерін бөледі [11, 5–11 б.].

Корея үкіметі де биылғы мемлекеттік секторда сексуалдық зорлық-зомбылық пен қысымға қарсы шаралар қабылдайды. Биылғы жылдың 27-ақпанындағы жаңа ережелерге сәйкес, мемлекеттік сектордың өкілдері сексуалдық зорлық-зомбылықпен байланысты жағдайларда «zero-tolerance» («нөлдік толеранттылық») атты қатаң саясатына бағынады. Олар ірі қаржылық жазаларға тартылатын болады және қызметінен дереу босатылады. Сонымен қатар, Креативті контент агенттігі Мәдениет, спорт және туризм министрлігінің қолдауымен біріге отырып 2018 жылдың 1 сәуірінен бастап «Voга» гендерлік теңдік орталығын іске қосты. «Voга» қызметі жыныстық зорлық-зомбылық жағдайлары, жәбірленушілерге психологиялық көмек көрсету, терапия және заңгерлік кеңес берумен қамтамсыз ету, жыныстық зорлық-зомбылықты алдын-алу науқанын жүргізу, кейстер мен зерттеулер жүргізу және «заң бұзушыларға» мемлекеттік субсидиялар алуға жол бермейтін алдын алу шаралары туралы есептеме құрастыру болып табылады.

Қорытынды

Ал, Қазақстан туралы не деуге болады? Өкінішке орай, біздің елде «үнсіздік мәдениеті» әлі де күшті, яғни, физикалық зорлық-зомбылыққа немесе нәпсілік дәмеленуге ұшыраған жәбірленуші «бұл жағдайды ұмытуға, ешқашан және еш жерде болған жағдай туралы тіс жармауды» жөн көреді. Өйткені, біріншіден, зорлық-зомбылық жасағандардың жазалануына деген сенімсіздік бар, екіншіден, жәбірленуші көпшілік тарапынан қысымға ұшырауға деген үлкен ықтималдық бар, яғни «ұят» мәселесі. Қазақстан да шетелдердің тәжірибесі көрсеткендей, гендерлік теңдікке және жыныстық зорлық-зомбылық құрбандарына қолдау көрсетуге бағытталған жаһандық өзгерістердің жағында қала отырып, бұл мәселені мемлекеттік деңгейге шешуі тиіс. Осы шетелдік тәжірибелерді ескере отырып, біздің еліміз зорлық-зомбылық құрбандарын қорғау саласындағы заңнаманы қайта қарауы қажет деп ойлаймын. Қолданыстағы нормативтік құқықтық ережелер әйелдердің құқығын қорғауда жарамдылығы аздау болып табылады және ағымдағы үрдістерге сәйкес қайта қарауды талап етеді. Бұл зорлық-

зомбылыққа ұшыраған жәбірленушілерді қорғау үшін бұрыннан бар дағдарыстық орталықтардың, қоғамдық ұйымдардың қызметін жақсартуға көмектеседі. Және де Қазақстан Швеция мен АҚШ-тағы зорлық-зомбылық құрбандарымен реабилитациялық жұмыстар жүргізудегі таптырмас технологияларын енгізе отырып, жаңа технологиялар мен көмек көрсету формаларымен құрбандарды толықтай оңалтуға, Израильдің агрессормен жұмыс жүргізудегі инновациялық тәжірибесін енгізу арқылы отбасындағы агрессорлардың санын азайтуға мүмкіндік алады. Мұндағы басты мәселе – зорлық-зомбылық мәселесін және оның өсуінің алдын-алуды жеделдетудің маңыздылығын түсіну. Сондықтан азаматтардың қорғау және көмек көрсету қызметтері туралы алдын-алу және хабарлау жөніндегі кешенді шараларды енгізу қажет.

Пайдаланған деректер тізімі

1 Каждая третья женщина в мире подвергается насилию – Генсек ООН. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kazpravda.kz/news/mir/kazhdaya-tretya-zhenshchina-v-mire-podvergaetsya-nasiliu--gensek-oon/>.

2 **Шеденова, Н. У., Қалдыбек, С. Т.** «Халықтың отбасылық зорлық-зомбылық туралы ақпараттылығы және олардың дағдарыстық орталықтарға деген қарым-қатынасы» социологиялық зерттеу. – Алматы, 2018.

3 **Майле, А. Д.** Особенности полицейско-надзорной деятельности по противодействию домашнему насилию в ФРГ//Полицейское право : Научно-практический журнал. – 2008. – № 1. – С. 132–135.

4 **Чиркина, Р. В., Шевцова, Н. А., Ерастова, А. С., Темежникова, О. Б.** Организация правовой и психологической помощи жертвам насилия и других противоправных действий на примере психологических служб Германии. Психология и право. – 2012. – № 4. – 11 с.

5 **Петрова, А. В.** Опыт зарубежных стран по работе кризисных центров для женщин, пострадавших от насилия (Швеция, Канада, США). – Ульяновск, 2014. – С. 239–243.

6 «Принося безопасность домой: борьба с насилием в отношении женщин в регионе ОБСЕ. Сборник примеров хорошего опыта», под редакцией Джамили Сефтауи– Вена, 2009. – 149 б.

7 Crisis and Counselling Centre Skalbes. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.skalbes.lv/lv/>.

8 Оказание помощи женщинам и детям, пострадавшим от домашнего насилия//Официальный портал Правительства Ростовской области.

URL: <http://www.donland.ru/Default.aspx?pageid=82370> (дата обращения: 07.02.2018).

9 Кто и как в России помогает женщинам. Спецпроект журнала «Филантроп». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://special.philanthropy.ru/women>.

10 Help for American Victims of Crime in South Korea: U.S. Department of State. – Embassy Seoul, Korea, 2016. – 17 p.

11 **Мая Ли.** #MeToo и #я Не Боюсь Сказать добралась и до Кореи. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://istory.kz/22230/metoo-i-yaneboyusskazat-dobralas-i-do-korei>.

References

1 Kajdaia tretá jenshina v mire podvergaetsá nasilitý [Every third woman in the world is subjected to violence – UN Secretary General] – Gensek OON. – Elektr. dan. – Rejim dostýpa. [Electronic resource]. – <http://www.kazpravda.kz/news/mir/kazhdaya-tretya-zhenshchina-v-mire-podvergaetsya-nasiliu--gensek-oon/>.

2 **Shedenova, N. Ý., Qaldybek, S. T.** «Halyqtyń otbasylyq zorlyq-zombylyq týraly aqparattylyǵy jáne olardyń daǵdarystyq ortalyqtarǵa degen qarym-qatynasy» sosiologialyq zertteý. [Sociological study «public awareness of domestic violence and their attitude to crisis centers»]. – Almaty, 2018.

3 **Maile, A. D.** Osobnosti poliseisko-nadzornoj deiatelnosti po protivodeistviy domashnemý nasilitý v FRG [Features a police oversight in prevention of domestic violence in Germany//Police Law: A scientific and practical journal. – 2008. – No. 1. – P. 132–135.

4 **Chirkina, R. V., Shevsova, N. A., Erastova, A. S., Temejnikova, O. B.** Organizatsia pravovoi i psihologicheskoi pomoshi jertvam nasilia i drygih protivopravnyh deistvi na primere psihologicheskikh slýjb [Organization of legal and psychological assistance to victims of violence and other illegal actions on the example of psychological services in Germany]. – Psychology and law. – 2012. – No. 4. – 11 p.

5 **Petrova, A. V.** Opyt zarýbejnyh stran po rabote krízisnyh sentrov dlá jenshin, postradavshih ot nasilia (Shvesia, Kanada, SSHA). [Experience of foreign countries in the work of crisis centers for women affected by violence]. – Úlánovsk, 2014. – P. 239–243.

6 «Prinosá bezopasnóst domoi: bórba s nasiliem v otnoshenni jenshin v regione OBSE. Sbornik primerov horoshego opyta», pod redakciei Jamili Seftaýı. – Vena, 2009. – 149 p.

7 Crisis and Counselling Centre Skalbes, [Electronic resource]. – Rejim dostýpa: <http://www.skalbes.lv/lv/>.

8 Okazanie pomoshi jenshinam i detám, postradavshim ot domashnego nasilia [Assistance to women and children affected by domestic violence] // Ofisialny portal Pravitelstva Rostovskoi oblasti. URL: <http://www.donland.ru/Default.aspx?pageid=82370> (Date of Access: 07.02.2018).

9 Kto i kak v Rosii pomogaet jenshinam. Spesproekt jýrnala «Filantrop» [Who and how in Russia helps women]. [Electronic resource]. – Rejim dostýpa: <http://special.philanthropy.ru/women>.

10 Help for American Victims of Crime in South Korea: U.S. Department of State. – Embassy Seoul, Korea, 2016, – 17 p.

11 May Lee. #MeToo i #iNeBoiúsSkazát dobralás i do Korei. [#MeToo and #I'm Not Afraid to Say got to Korea too] [Electronic resource]. – <http://istory.kz/22230/metoo-i-yaneboyusskazat-dobralas-i-do-korei>.

Материал 12.03.21 баспаға түсті.

Д. Зулқапит*

Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Республика Казахстан, г. Алматы.

Материал поступил в редакцию 12.03.21.

ОПЫТ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ С ЖЕРТВАМИ НАСИЛИЯ В ЗАРУБЕЖНЫХ КРИЗИСНЫХ ЦЕНТРАХ

В настоящее время в целях оказания психологической, педагогической, правовой помощи жертвам, подвергшимся насилию, непрерывно работают центры социальной реабилитации и адаптации для женщин. В данной статье анализируется роль кризисных центров в оказании наилучшей помощи жертвам насилия. Насилие всегда было частью человеческого сообщества, и его различные проявления проявляются во всех уголках мира. Ежегодно более 1,6 миллиона человек на земле гибнут в результате нападений на их жизнь и здоровье, а также в результате индивидуальных и коллективных форм насилия над людьми. В целом, насилие является одной из основных причин смертности в мире среди людей в возрасте от 15 до 44 лет В статье проведен анализ практики многих зарубежных кризисных центров, связанных с проблемой насилия. Рассматривались опыты многих стран мира в оказании помощи женщинам и детям,

подвергшимся насилию. Рассмотрены и оценены основные пути разрешения насилия в европейских странах.

Ключевые слова: Кризис, насилие, кризисный центр, домашнее насилие.

D. Zulkapil*

Al-Farabi National University,
Republic of Kazakhstan, Almaty.
Material received on 12.03.21.

EXPERIENCE OF SOCIAL WORK WITH VICTIMS OF VIOLENCE IN FOREIGN CRISIS CENTERS

Currently, in order to provide psychological, pedagogical, and legal assistance to victims of violence, social rehabilitation and adaptation centers for women are continuously operating. This article analyzes the role of crisis centers in providing the best assistance to victims of violence. Violence has always been a part of the human community, and its various manifestations are manifested in all corners of the world. Every year, more than 1.6 million people on earth die due to attacks on their lives and health, individual and collective forms of violence against people. In general, violence is one of the leading causes of death in the world among people aged 15 to 44 years. The article analyzes the practice of many foreign crisis centers related to the problem of violence. The experience of many countries of the world in providing assistance to women and children who have been subjected to violence was considered. The main ways of resolving violence in European countries are considered and evaluated.

Keywords: Crisis, violence, crisis center, domestic violence.

Теруге 12.03.2021 ж. жіберілді. Басуға 29.03.2021 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

2,51 Мб RAM

Шартты баспа табағы 13,7.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген: З. С. Исакова

Корректор: А. Р. Омарова

Тапсырыс № 3752

Сдано в набор 12.03.2021 г. Подписано в печать 29.03.2021 г.

Электронное издание

2,51 Мб RAM

Усл.печ.л. 13,7. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка: Исакова З. С.

Корректор: А. Р. Омарова

Заказ № 3752

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik.tou.edu.kz